

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

„Promlčení a prekluze v novém občanském zákoníku“

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2012
5. ročník SVOČ

Autor: Petr Čermák

ABSTRAKT

Cílem kodifikační komise nebylo současnou právní úpravu promlčení a prekluze zásadně měnit, nýbrž úpravu sjednotit, odstranit zjevné chyby a především posílit právní postavení oprávněné strany zavedením tříleté subjektivní promlčecí lhůty. Dosavadní právní úpravy užívaly pojmů „lhůta“ a „doba“ vcelku libovolně. Od nabytí účinnosti nového občanského zákoníku dojde ke striktnímu rozlišení užívání těchto pojmů, přičemž lhůta bude charakterizovaná jako časový úsek stanovený k uplatnění práva u druhé strany, popř. u jiné osoby, anebo u soudu nebo jiného příslušného orgánu. Naproti tomu dobou se rozumí časový úsek, jehož uplynutím zaniká právo nebo povinnost bez dalšího, aniž je potřeba pro vyvolání tohoto právního následku zvláště projeviti vůli. V souladu s touto premisou postupoval zákonodárce v novém občanském zákoníku a zavádí pojem „promlčecí lhůta“.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 5. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 4.3.2012

.....
Petr Čermák

OBSAH

1. ÚVODEM.....	1
2. HISTORIE ÚPRAVY PROMLČENÍ A PREKLUZE	1
2.1. Římské právo	1
2.2. Obecný občanský zákoník 1811 (ABGB)	2
2.3. Hospodářský zákoník.....	2
3. PROMLČECÍ LHŮTA VS. PROMLČECÍ DOBA.....	3
4. NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA PROMLČENÍ A PREKLUZE	4
4.1. Systematika v nové úpravě	4
4.2. Stěžejní principy nové právní úpravy promlčení a prekluze.....	5
4.2.1. Zánik povinnosti plnit	5
4.2.2. Kogentnost úpravy vs. Autonomie vůle.....	5
4.3. Co podléhá promlčení	6
4.4. Počátek promlčecí lhůty.....	8
4.5. Délka promlčecí lhůty	9
4.6. Běh promlčecí lhůty.....	10
4.7. Prekluze v nové úpravě.....	11
5. Závěr.....	11
Zdroje	12
Odborná literatura:.....	12
Právní předpisy.....	12

1. ÚVODEM

Dne 20.2.2012 byl dovršen legislativní proces podpisem nového občanského zákoníku („dále jen NOZ“) prezidentem ČR. NOZ, jež byl vytvářen po dobu dlouhých deseti let, bude publikován pod symbolickým číslem 89/2012 Sb. a nabude účinnosti dne 1.1.2014. Tento dlouho očekávaný, rozsáhlý právní předpis čítající 3081 paragrafů je téměř komplexní úpravou odvětví soukromého práva. Přichází s celou řadou nových institutů, jejichž potřebnost zanesení do českého právního řádu byla po dlouhá léta předmětem sporů právní veřejnosti, doktríny či právních názorů českých soudů. Na druhou stranu však některé instituty zůstaly zachovány, případně byla vytvořena jednotná úprava pro všechna odvětví soukromého práva. Do druhé jmenované skupiny patří mj. i instituty promlčení a prekluze, které jsou předmětem této práce, a kterými se budu následně detailně zabírat.

Důvod, proč jsem si předmětné téma vybral, je prostý. Plynutí času a s ním spojené následky právních událostí v poslední době nabývají na významu ve všech oblastech společenského života. Základními požadavky objektivního práva jsou právní jistota a legitimní očekávání fyzických a právnických osob, jež spočívají tolik na předvídatelnosti jednotlivých práv a povinností a jejich zániku, popř. jejich oslabení v souvislosti s uplynutím času. K takovému očekávání je bezesporu nutná komplexní a jednoznačná úprava promlčení a prekluze. Neméně významné jsou pak tyto instituty v rámci výkonu povolání advokáta, kdy jejich znalost a následné vznesení námitky (v případě promlčení) v právním sporu je vždy nejsilnějším argumentem, který vede k zamítnutí žaloby.

2. HISTORIE ÚPRAVY PROMLČENÍ A PREKLUZE

2.1. Římské právo

Vzhledem k tomu, že je česká právní kultura součástí kontinentálního právního typu, nalezneme počátky promlčení a prekluze v právu římském. V romanistické úpravě byl zaveden institut promlčení až konstitucí Theodosia II. z roku 424. Již v původní úpravě se tento institut do značné míry podobal soudobému modernímu pojetí. Promlčení už v této době v sobě neslo svůj základní definiční prvek – promlčení má za následek nikoliv zánik samotného subjektivního práva, ale dochází pouze k jeho zeslabení tak, že pozbývá své žalovatelnosti. V této době docházelo promlčením určitého práva ke vzniku možnosti

uplatnění námitky (*exceptio praescriptio XXX ve XL annorum*), k níž soudce přihlédl jen na žádost žalované strany, nikoliv *ex offio*¹. Promlčovala se téměř všechna práva, přičemž promlčecí doba činila třicet let.

Od promlčení je třeba odlišit institut časového omezení žalob. Temporalita žalob byla známa již klasickému římskému právu, přičemž určité žaloby byly omezeny na krátké lhůty, zpravidla jednorroční. Vzhledem k tomu, že uplynutím příslušné lhůty zanikala nejen možnost žaloby, ale právo samo, odpovídal tento institut spíše dnešní prekluzi.²

2.2. Obecný občanský zákoník 1811 (ABGB)

Obecný občanský zákoník z roku 1811 platil v českých zemích až do roku 1950, a i přes některé terminologicky sporné věci byly základní rysy promlčení shodné se současnou úpravou. Obecná promlčecí doba byla sice třicetiletá, nicméně úprava obsahovala značné množství dob zvláštních.

Kratší doby se vyskytovaly zejména v rámci promlčení práv soukromých jako např. pohledávky za dodávku věcí, provedení prací atp. Naopak doby delší než obecná třicetiletá doba se uplatňovaly u promlčení proti určitým privilegovaným osobám (stát, některé právnické osoby), kde byla stanovena doba čtyřicetiletá. ABGB obsahoval ustanovení, které stranám umožňovalo si dispozitivně sjednat promlčecí dobu kratší, nikoli však delší. Z tohoto ustanovení také čerpala kodifikační komise NOZ, což povede od nabytí účinnosti NOZ k prolomení nemožnosti si dopředu smluvně zkrátit promlčecí lhůtu, jež u nás nebylo možné od roku 1950. ABGB postrádal obecnou úpravu prekluze, avšak charakteristika tohoto institutu se od dnešního pojetí příliš nelišila.

2.3. Hospodářský zákoník

S nabytím účinnosti zákona č. 109/1964, Hospodářský zákoník zaznamenala do té doby již tradiční úprava promlčení a prekluze významný převrat, neboť reflektoval tehdejší politické poměry. Tato transformace byla nezbytná pro ideologické vedení socialistické společnosti a soulad se socialistickou doktrínou.

¹ Weinhold Daniel. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. 2. Vydání. C.H. Beck v Praze v roce 2002. 136 s. ISBN 80-7179-369-8

² Weinhold Daniel. Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. 2. Vydání. C.H. Beck v Praze v roce 2002. 136 s. ISBN 80-7179-369-8

Tento systém, který se vyznačoval širokou kogentností právní úpravy a velmi limitovanou, až eliminovanou autonomií účastníků právních vztahů, do značné míry využíval institutu prekluze namísto promlčení. Prekluzi podléhala zejména majetková práva z hospodářských závazkových vztahů. Naopak neprekludovatelná byla práva tzv. socialistického společenského vlastnictví.

Existovaly dvě obecné prekluzivní doby, a to šestiměsíční prekluzivní doba vztahující se k právům z odpovědnosti za vady, a prekluzivní doba jednoletá, která se uplatňovala u práv ostatních.

Za zvláštnosti dané právní úpravy můžeme považovat počátek běhu prekluzivní doby. Nebyl jím okamžik, kdy došlo k určité právní události, příp. kdy bylo právo vymahatelné u soudu (tedy *actio nata*), nýbrž se jednalo o první den v roce následujícím po roce, ve kterém mohlo být právo vykonáno poprvé.

3. PROMLČECÍ LHŮTA VS. PROMLČECÍ DOBA

Soukromé právo doposud užívalo pojmů „lhůta“ a „doba“ vcelku libovolně. Současná právní úprava jak občanského, tak i obchodního práva používá po vzoru občanského zákoníku z roku 1950 pro vymezení časového úseku, ve kterém se určité právo promlčuje, popř. prekluduje, pojem „doba“. Stejného pojmu také využil i zákoník práce (zák. č. 262/2006). Naproti tomu někdejší zákoník mezinárodního obchodu (zák. č. 101/1963 Sb.) i starý zákoník práce znaly promlčecí lhůtu. Nelogičnost současné úpravy lze názorně demonstrovat na ustanovení § 122 odst. 3 obč. z. Podle tohoto ustanovení, v případě, že konec lhůty připadne na sobotu, neděli nebo svátek, pak je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Nabízí se otázka, zda lze toto ustanovení aplikovat i pro „doby“, ačkoliv v tomto konkrétním ustanovení zákonodárce zmiňuje pouze „lhůtu“. Např. při ukončení nájemního vztahu výpovědí stanoví občanský zákoník výpovědní lhůtu, přičemž pokud bychom na takovou lhůtu vztáhli výše zmíněné ustanovení, znamenalo by to, v případě dopadu posledního dne lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, prodloužení lhůty až na nejbližší pracovní den. Prodloužení lhůty by v takovém případě zcela postrádalo logiku, neboť výpovědní lhůta vztahující se k nájmu slouží zejména pro zajištění si nového bydlení a vyklizení věcí ze současných nájemních prostor, přičemž je irelevantní, jestli konec předmětné lhůty dopadne na den pracovního klidu, či nikoli.

Velkým pozitivem NOZ je, že striktně rozlišuje mezi dobami a lhůtami. Dobou se rozumí časový úsek, jehož uplynutím zaniká právo nebo povinnost bez dalšího, aniž je potřeba pro vyvolání tohoto právního následku zvláště projevit vůli. Naproti tomu jako lhůta a se označuje časový úsek stanovený k uplatnění práva u druhé strany, popř. u jiné osoby, anebo u soudu nebo jiného příslušného orgánu.

4. NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA PROMLČENÍ A PREKLUZE

Při přípravě NOZ se ohledně institutů promlčení a prekluze nevedly tak bujaré diskuze, jak tomu bylo v případě některých jiných institutů, především díky tomu, že dosavadní právní úprava nebyla v této oblasti sporná, a tudíž nebylo třeba přijmout zásadní změny. Až do roku 2006 (do přijetí nového zákoníku práce č. 262/2006 Sb.) čelil český právní řád triplicitní úpravě promlčení. Z toho důvodu bylo záměrem kodifikační komise sjednocení úpravy tak, aby nedocházelo k pochybám, který právní předpis se na konkrétní právní vztah použije. Vyšlo se tedy z pojetí, že nový občanský zákoník v zásadě převezme dosavadní občanskoprávní úpravu s některými doplňky z paralelní úpravy obchodního zákoníku. Přitom měly být odstraněny zjevné chyby (např. podle § 398 obch. z. se právo na náhradu škody může promlčet i dřív, než škoda vznikne)⁴.

4.1. Systematika v nové úpravě

Současnou platnou úpravu promlčení v občanském právu nalezneme v části první, obecných ustanoveních, hlavě osmé občanského zákoníku. Čítá pouhých 15 paragrafů a je tedy ve srovnání s úpravou novou poměrně strohá. Nesmíme však opomíjet samostatnou speciální úpravu promlčení ve vztahu k zákoníku občanskému, obsaženou v obchodním zákoníku, jež čítá 22 paragrafů. Systematika těchto dvou úprav je téměř totožná a v rámci systematického výkladu nevyvolávají v právní praxi jednotlivá ustanovení přílišné diskuze z hlediska jejich zařazení. Novinkou NOZ bude výslovné zařazení rubriky prekluze do textu zákona, jež bude obsahovat obecnou definici prekluze, která byla doposud pouze předmětem právní teorie.

NOZ bude ve schváleném znění obsahovat celkem 46 paragrafů upravujících instituty

⁴ Článek prof. Karla Eliáše v Bulletinu Advokacie č. 1-2 2011

promlčení a prekluze, jež budou zařazeny v části první (obecná ustanovení), hlavě páté (právní skutečnosti), dílu třetím (promlčení a prekluze) následovně:

Část první: **Obecná ustanovení**

Hlava pátá: **Právní skutečnosti**

Díl třetí: **Promlčení a prekluze**

Oddíl první: **Promlčení**

Pododdíl první: **Všeobecná ustanovení**

Pododdíl druhý: **Délka promlčecí lhůty**

Pododdíl třetí: **Běh promlčecí lhůty**

Pododdíl čtvrtý: **Obnovení nároku a běh nové promlčecí lhůty**

Oddíl druhý: **Prekluze**

4.2. Stěžejní principy nové právní úpravy promlčení a prekluze

4.2.1. Zánik povinnosti plnit

Nová právní úprava na rozdíl od stávající právní úpravy výslovně spojuje s uplynutím promlčecí lhůty zánik povinnosti dlužníka plnit. Promlčení tak již nebude konstruováno pouze na principu nepřiznání práva soudem, jestliže povinná osoba namítne promlčení po uplynutí promlčecí lhůty. Z hlediska soukromého práva bude podstatné, že dlužník nebude povinen plnit (obdobně § 214 BGB, čl. III-7:501 DCFR). Povinnost k plnění zanikne, oprávnění plnit zůstane. Z toho důvodu staví NOZ do čela úpravy promlčení dvě právní pravidla. Za prvé, že pokud právo nebylo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit. Za druhé, že pokud dlužník plnil po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat, aby mu plnění bylo vráceno. Teprve pak následuje třetí pravidlo, podle kterého soud přihlédne k promlčení jen k dlužníkově námitce.⁵ V tomto případě hovoříme o tzv. naturální obligaci, kdy dlužník není povinen plnit resp. věřitel nemá nárok po dlužníkovi plnění vymáhat. Pokud však dlužník plní je právním důvodem takového plnění předmětný promlčený závazek a nebude se tedy jednat o bezdůvodné obohacení.

4.2.2. Kogentnost úpravy vs. Autonomie vůle

Dosavadní právní úpravy byly založeny na přísné kogentnosti zajišťující právní jistotu a ochranu zejména slabší strany. Instituty promlčení a prekluze si v zásadě z obecného

⁵ Článek prof. Karla Eliáše v Bulletinu Advokacie č. 1-2 2011

hlediska i nadále zachovají statut ustanovení kogentních až na několik málo výjimek. V rámci nové úpravy dojde k částečnému prolomení těchto institutů, kdy bude stranám právního vztahu nově umožněno dohodnout si promlčecí lhůtu kratší, a to v minimální délce trvání jednoho roku. Zůstane zachována možnost stanovit si promlčecí lhůtu delší, což umožňuje současný Obchodní zákoník v § 402. Takto sjednaná promlčecí lhůta nesmí přesáhnout délku patnácti let. Nicméně k takovým ujednáním se nebude přihlížet, pokud by svou povahou byla sjednána v neprospěch slabší strany, jak je uvedeno v § 630 odst. 2. Nebude se přihlížet ani k sjednání kratší promlčecí lhůty, pokud půjde o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti. Je nutné zdůraznit, že se možnost odchýlení se od promlčecích lhůt bude týkat toliko lhůt subjektivních. Odporovalo by zásadám spravedlnosti připustit ujednání, které vylučuje oprávněnému možnost uplatnit jeho právo v případech, kdy se o vzniku a existenci svého práva nemohl dozvědět.

Stanovení délky promlčecích lhůt kogentními ustanoveními odpovídá úpravě v řadě národních kodifikací (srov. § 1502 rakouského občanského zákoníku, čl. 141 švýcarského obligačního práva, čl. 119 polského občanského zákoníku). Opačný přístup zvolilo např. německé právo (srov. původní znění § 225 BGB), když tamnější občanský zákoník se zřetelem k zásadě autonomie vůle zvolil zcela liberální přístup s omezeními dovozovanými ze zásad Treu und Glauben (tj. tzv. objektivní dobré víry) a ochrany veřejného zájmu⁶.

Ze současné právní úpravy bude přejatá myšlenka, která vylučuje možnost dlužníka vzdát se uplatnění námitky promlčení předem. Koncepčně tedy nedojde v tomto ohledu k uvolnění autonomie vůle, nicméně, vzhledem k tomu, že NOZ opouští obecný zákaz vzdání se jakéhokoli práva, které může vzniknout teprve v budoucnosti (jak plyne z § 574 odst. 2 ve spojení s § 39 obč. z a u § 40a obč. z. a contrario), NOZ výslovně v § 610 odst. 1 stanoví: „...vzdá-li se někdo předem práva uplatnit námitku promlčení, nebude se k takovému aktu přihlížet.

4.3. Co podléhá promlčení

Na otázku co podléhá promlčení, existují i v rámci právní kultury kontinentálního právního typu terminologicky odlišné odpovědi. Tak např. dle francouzského, španělského nebo ruského občanského práva se promlčují žaloby. Podle německého nebo polského

⁶ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

civilního kodexu se promlčují nároky. Podle občanských zákoníků Rakouska, Portugalska nebo Itálie se promlčuje právo. V zásadě však v žádném právním řádu nevyvolává pochyb, že po uplynutí promlčecí lhůty určité právo přetrvává v podobě naturální obligace. Z tohoto důvodu ani NOZ nepovažoval za nutné dosavadní stav měnit. Přebírá tak koncepci současné úpravy a v § 611 stanoví, že se promlčují všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem a dále, že se promlčují i jiná než majetková práva, pokud to stanoví zákon. Je tedy možná existence zákonem stanoveného nepromlčitelného majetkového práva.

Případem nepromlčitelného majetkového práva je dle NOZ, který toto přejímá ze současné úpravy, právo vlastnické. Vlastnické právo je podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod jedním ze základních práv a jako takové je podle čl. 1 této Listiny nepromlčitelné. V rámci nepromlčitelnosti vlastnického práva nepřevzme NOZ ze současné úpravy často kritizovaný socialistický relikt uvedený v § 105 obč. z., zakotvující promlčení práva oprávněného dědice na vydání dědictví v tříleté lhůtě. Koncepce okamžiku nabytí dědictví je založena na právní události smrti zůstavitele. Oprávněný dědic se tak stává v tomto okamžiku ze zákona vlastníkem, bez ohledu na výsledek dědického řízení.

Promlčení nebudou podléhat ani věcná práva obdobná vlastnickému, jako jsou právo na zřízení nezbytné cesty, právo na vykoupení reálného břemene a právo spoluvlastníka domáhat se rozdělení společné věci. Právo na zřízení nezbytné cesty vznikne společně s potřebou nezbytnou cestu zřídit. Bude odvíjet svou existenci od potřeby nezbytnou cestu zřídit a po dobu existence takovéto potřeby se právo nepromlčí. Reálné břemeno bude zavazovat věcněprávně vlastníka věci k tomu, aby něco konal ve prospěch osoby z reálného břemene oprávněné. Protiváhou takového zásahu do osobní i vlastnické svobody bude právo vlastníka zatížené věci se z této povinnosti vykoupit. Toto právo vznikne vznikem reálného břemene, ale dokud bude reálné břemeno trvat, bude trvat i právo na jeho vykoupení, a tudíž se promlčet nemůže.

Za nepromlčitelná práva odlišná od práv majetkových prohlašuje NOZ práva osobní. I přesto, že se osobní práva jako taková promlčovat nebudou, jeví se jako vhodné zabránit situaci, kdy by osoba, dotčená zásahem do svého osobního práva, mohla stíhat původce jednotlivého útoku i neúměrně dlouhou dobu po jeho skončení. Z toho důvodu budou práva na odčinění újmy způsobené na osobních právech podléhat promlčení.

Současná úprava promlčení zástavního práva obsahuje pouze jedinou větu, která stanoví, že se zástavní právo nepromlčí dříve, než zajištěná pohledávka. Z logického výkladu a contrario není pochyb o tom, že se zástavní právo promlčuje, nicméně takto strohé ustanovení vyvolává pochybnosti, jak s promlčeným právem nakládat. Zejména se vedly

vášnivě diskuze, zda se zástavní věřitel může ze zástavy uspokojit i po promlčení zastavené pohledávky. Nakonec se myšlenka uspokojení se ze zástavy po promlčení zastavené pohledávky dostala do schváleného znění NOZ spolu se zásadou, že se zástavní právo nepromlčí, dokud má zástavní věřitel movitou zástavu u sebe, popřípadě dokud ji pro něho opatruje třetí osoba. Bude-li zástavní právo zapsáno do veřejného seznamu nebo do rejstříku zástav, promlčí se dle paragrafu 631 po deseti letech. Ustanovení o promlčení zástavního práva se použijí obdobně i na právo zadržovací.

4.4. Počátek promlčecí lhůty

Obdobně jak činí současná úprava obchodního zákoníku, tak i NOZ v rubrice „Počátek promlčecí lhůty“ upravuje různé okamžiky počátku plynutí promlčecí lhůty v souvislosti s obsahem jednotlivých práv. U práv vymahatelných u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy mohlo být uplatněno poprvé. Práva vymahatelná u soudu budou nově označovaná jako práva vymahatelná u orgánu veřejné moci. Bude se však jednat pouze o terminologickou změnu, vzhledem k tomu, že jak v současné době, tak od nabytí účinnosti NOZ, se zmíněné pravidlo uplatní i pro případ uplatnění práva v rozhodčím řízení. NOZ bude nově odpovídat na otázku, kdy lze právo poprvé uplatnit. Vychází se z pojetí, že věřitel nemůže své právo uplatnit, pokud nezná okolnosti podstatné pro podání žaloby. Vzhledem k zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* však z této výhody nelze těžit, pokud věřitel uvedené okolnosti nezjistil vlastní nedbalostí. Pro určité případy se blíže specifikuje, o jaké konkrétní okolnosti se jedná⁷. Tak tomu je zejména u práva na náhradu škody, kde rozhodnými okolnostmi jsou vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnují vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.

Pod § 622 bude v NOZ zavedeno zcela nové ustanovení, na základě kterého počne běžet promlčecí lhůta práva na náhradu újmy na zdraví mladistvému až po nabytí svéprávnosti mladistvým. Pokud by takové svéprávnosti nenabyl dosažením plnoletosti, okamžikem rozhodným pro počátek běhu promlčecí lhůty bude nabytí právní moci usnesení o jmenování opatrovníka. U kolébky tohoto ustanovení stál § 208 BGB, jehož záběr je však omezen na případ práv vzniklých neplnoletým osobám při porušení jejich sexuálního sebeurčení (*sexuelle Selbstbestimmung*). Původní návrh směřoval k převzetí tohoto ustanovení doslova.

⁷ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

V rekodifikační komisi však převládl názor, že záběr ustanovení je příliš úzký a že má být vztaženo na jakoukoli újmu na zdraví způsobenou nedospělým. Proto bylo upraveno tak, aby dopadalo na jakýkoli případ újmy na zdraví způsobené těmito osobám.⁸

4.5. Délka promlčecí lhůty

Od nabytí účinnosti NOZ se budou rozlišovat dvě obecné promlčecí lhůty, a to lhůta subjektivní a lhůta objektivní. Lhůta subjektivní se bude v rámci soukromého práva uplatňovat v délce tří let, přičemž rozhodující pro počátek běhu takovéto lhůty bude den, kdy se oprávněný dozvěděl (nebo měl a mohl dozvědět, ale z vlastní nedbalosti se nedozvěděl) o okolnostech podstatných pro uplatnění jeho práva (viz výše). Nově se bude počítat s alternativně stanoveným počátkem promlčecí lhůty. Po vzoru německého práva se může oprávněný o okolnostech zakládajících mu právo dozvědět dříve, třeba náhodou, než odpovídá objektivnímu hledisku nedbalosti, ale může se dozvědět i později. O tom, jaký okamžik bude okamžikem rozhodným, rozhodne v případě sporů soud. Možnost uplatnit právo v subjektivní lhůtě je však u majetkových práv omezena objektivní desetiletou lhůtou počítanou ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Jak je již zmiňováno výše, subjektivní promlčecí lhůta nebude kogentního charakteru, jak tomu bylo doposud, nýbrž strany se od ní budou moci smluvně odchýlit (v podrobnostech viz rubrika 4.2.2. Kogentnost vs. Autonomie vůle).

Několika změn dozná úprava zvláštních promlčecích lhůt, resp. lhůt od obecných lhůt odlišných. Nově se budou promlčovat v desetileté objektivní promlčecí lhůtě práva zapsaná ve veřejném seznamu, jako je např. katastr nemovitostí, rejstřík zástav atp. Práva z věcného břemene se budou promlčovat v desetileté lhůtě tak, jak tomu bylo doposud, nicméně v případě, že právo ze strany oprávněného nebude vykonáváno z důvodu nestrpení povinnosti na straně povinného, bude moci oprávněný uplatnit u soudu splnění povinnosti povinným pouze ve tříleté subjektivní promlčecí lhůtě. Po dlouhých diskuzích na půdě rekodifikační komise, zda právo vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo na zdraví promlčovat v rámci objektivní lhůty, či zda pro takové případy objektivní lhůtu prodloužit, se většina shodla na argumentu, že není obecného důvodu proč by měla být újma na těchto základních právech promlčována v neprospěch poškozených, kteří se o takové újmě dozvědět nemohli. Právo

⁸ Článek prof. Karla Eliáše v Bulletinu Advokacie č. 1-2 2011

vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo na zdraví se tak promlčí v tříleté subjektivní lhůtě. Stanovení výrazně kratší promlčecí lhůty pro dopravce a zasílatele rozdílně od promlčení práv na náhradu v případě jiných škod je reliktem převzatým do platného práva z občanského zákoníku z r. 1950 (§ 473 odst. 1, § 484 odst. 2). Jeho úprava byla odůvodněna „snahou zabránit komplikovaným sporům, v nichž zejména provádění důkazů po delší době by bylo velmi obtížné“ (důvodová zpráva k § 473 občanského zákoníku z r. 1950). Také dnes se omezení promlčecí lhůty dopravcům na jeden rok odůvodňuje obdobně – „tím, že pro dopravce by bylo se zřetelem k hromadnosti dopravy i k velké početnosti případů neúnosné uchovávat po delší dobu potřebné listinné, popř. jiné doklady důležité pro případné spory.“ (Švestka, J. in Švestka, J. - Spáčil, J. - Škárová, M. - Hulmák, M. et al. Občanský zákoník. I. § 1 - 459. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 613). Nicméně tyto argumenty stojí na velmi slabých základech, neboť i jiné podnikatelské subjekty poskytují své služby často hromadně a je na nich, aby doklady potřebné pro případné spory uchovávaly po podstatně delší promlčecí lhůtu. Z těchto důvodů se navrhuje dosavadní zvýhodnění dopravců proti jiným osobám opustit, neboť jde o přístup odporující čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.⁹ Na patnáct let se prodlužuje objektivní promlčecí lhůta, byla-li škoda způsobena úmyslně nebo bylo-li úmyslně získáno bezdůvodné obohacení. Z praxe jsou známy komplikace vyvolané dlužníkovou smrtí, zejména když promlčecí lhůta dobíhá. Věřitel se pak často ocitá v nezáviděníhodné situaci, protože nemá jistotu, koho má o plnění žalovat. Z toho důvodu se v osnově navrhuje stanovit, že v těchto případech promlčecí lhůta skončí nejdříve šest měsíců poté, co dědici bylo nabytí dědictví potvrzeno.¹⁰

4.6. Běh promlčecí lhůty

Do běhu promlčecí lhůty mohou vstoupit takové překážky, se kterými zákon spojuje zastavení běhu promlčecí lhůty (v právní teorii označováno jako stavení), nebo překážky, které tady jsou před počtím plynutí promlčecí lhůty, a jež mají za následek odložení běhu promlčecí lhůty. Současná úprava je v této oblasti poměrně strohá. Mnohá ustanovení tak musela být vykádana soudem ve prospěch osob, jejichž práva se promlčovala, aniž by zákon takovým osobám ochranu výslovně přiznával. Zajímavým příkladem je ustanovení v NOZ,

⁹ Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku

¹⁰ Článek prof. Karla Eliáše v Bulletinu Advokacie č. 1-2 2011

kteří stanoví, že promlčecí lhůta po dobu mimosoudního vyjednávání stran neběží. Sic se tato myšlenka přejímá z německého občanského práva, konkrétně z ustanovení § 203 BGB, také v rámci tuzemské právní praxe nebyly ojedinělé případy, kdy se dlužník snažil mimosoudní vyjednávání protahovat tak dlouho, dokud se předmětné právo nepromlčelo. Nejvyšší soud ČR však námitku promlčení neuznal pro rozpor s dobrými mravy. Dalším nedostatkem současné úpravy, který bude s nabytí účinnosti NOZ odstraněn, je vyloučení běhu promlčecí lhůty pouze pro pro manžely za trvání manželství. Nově se tato překážka bude vztahovat i na osoby žijící ve společné domácnosti, zákonného zástupce a zastoupeného, opatrovance a opatrovníka a poručenice a poručníka. Promlčecí lhůta také nepoběží po dobu, kdy se věřiteli hrozbou brání právo uplatnit. To bude platit i v případě, když věřitel právo neuplatní z důvodu lstivého uvedení v omyl dlužníkem nebo osobou dlužníku blízkou. Aby měli věřitelé po odpadnutí překážky dostatek času na uplatnění své pohledávky u soudu, a předešlo se tak případům, kdy kupříkladu promlčecí lhůta uplyne po několika málo dnech od odpadnutí překážky, stanoví NOZ, že promlčecí lhůta neuplyne dříve, než za šest měsíců od takového odpadnutí.

4.7. Prekluze v nové úpravě

Jak je uvedeno výše, institut prekluze byl v minulém režimu značně využíván státem k ochraně socialistického vlastnictví. Cílem bylo, aby soukromá majetková práva uplynutím prekluzivní lhůty zanikala, pokud nebyla v této době uplatněna. V dnešní době nenachází zákonodárce obecného využití tohoto institutu, a proto, jak v současné, tak v nové úpravě se bude institutu prekluze využívat pouze sporadicky, a to v odůvodněných případech, které budou výslovně stanoveny v textu zákona. Obecná klauzule, že soud přihlédne k zániku práva, i když to dlužník nenamítne, se bude v téměř doslovném znění vyskytovat i v NOZ.

5. Závěr

Závěrem je nutné zmínit, že ne všechny instituty současné úpravy občanského a obchodního práva je nezbytné revolučně modifikovat. Záměrem kodifikační komise bylo úpravu promlčení a prekluze sjednotit, odstranit zjevné chyby, vnést do některých ustanovení částečně dispozitivní charakter a obohatit úpravu o nové prvky. Největší snahou bylo posílení právního postavení osoby, které právo patří: zvláště zavedením tříleté subjektivní promlčecí lhůty jako lhůty obecné a rozšířením případů, kdy promlčecí lhůta nepoběží vzhledem k překážkám, které mohou uplatnění práva ztížit nebo zabránit.

Zdroje

Odborná literatura:

Weinhold Daniel - Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích. 2. Vydání. C.H. Beck v Praze v roce 2002. 136 s. ISBN 80-7179-369-8

Bulletin advokacie 1-2/2011

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.